

Vem bestämmer om Tämnaren?

Tämnarens Vattenråd

Ett demokratiskt perspektiv på det framtida samspelet mellan natur och samhälle

Hans Peter Hansen, forskare, SLU

Nadarajah Sriskandarajah, professor, SLU

'Delaktighet' är ett ord som i dag används nationellt och internationellt inom alla förvaltningsområden. Ordet har blivit en del av internationella konventioner och nationella lagstiftningar och lyfter fram den demokratiska dimensionen av regleringen och förvaltningen. Detta gäller också på miljöområdet där ordet delaktighet på allvar blev introducerat med den så kallade Rio-konferensen år 1992. Sedan dess har ordet blivit en naturlig del av retoriken runt förvaltningen av naturresurser.

Vad betyder delaktighet?

Men vad betyder delaktighet egentligen, vad är delaktighet och varför har delaktighet blivit så viktig? Både politiker och förvaltande myndigheter har även i dag svårt att ge svar på dessa frågor och någon egentlig demokratisk skillnad från förr, när man började använda ordet delaktighet till i dag, är svår att identifiera. Där finns flera anledningar till att det är svårt att se en egentlig demokratisk skillnad, en av dem är att vi har så lite erfarenhet av alternativa demokratiska beslutsprocesser.

EU:s vattendirektiv

Med EU:s så kallade vattendirektiv, som är ett nytt försök att skapa en gemensam och övergripande vattenförvaltning inom EU, följde också här ett krav om delaktighet. Som ett svar på detta krav gav vattenmyndigheterna i Sverige möjlighet att etablera vattenråd där lokala medborgarna kan diskutera vattenförvaltningen. Medborgarna runt Tämnaresen såg detta som en möjlighet att engagera sig i sjöns framtid och bemöta de risker som hotar sjöns existens, inte bara som sjö, men också som en viktig del av lokalsamhället.

Tämnaresen
Vattenråd

Ansvarig utgivare: Kiell Tofters, Tämnaresens Vattenråd,
Bragdebo 115, 740 46 Östervåla, www.tamnaren.se.
Redaktör: Birgitta Olsson, Öndbo 206, 740 46 Östervåla
Vinjett: "Över ängarna", olja på duk. Birgitta Olsson.
www.birgittaolsson.se
Foto: Kiell Tofters där inget annat anges

Samarbete Tämnares Vattenråd – Sveriges lantbruksuniversitet

År 2008 blev enheten för Miljökommunikation vid Stad och land, Sveriges lantbruksuniversitet, kontaktat av det då nystiftade Tämnares Vattenråd. Vattenrådet frågade om SLU hade möjlighet att stötta och möjliggöra vattenrådets arbete. En central del av den forskning vi bedriver vid enheten för Miljökommunikation fokuserar på hur man omsätter ordet delaktighet till verklighet och undviker att experter, myndigheter och särintressen tar över dagordningen inom naturresursförvaltning på bekostnad av den demokratiska processen och vanliga medborgares önskemål och behov. Med Tämnares Vattenråds öppna och ärliga intressen i att samarbeta runt dessa frågeställningar, såg vi en möjlighet att på ett experimentellt och fullskaligt sätt skapa en demokratisk skillnad och utveckla ett nytt sätt att praktisera delaktighet och ge ordet delaktighet en mera reell betydelse.

Framtidsseminarier i Aspnäs.

Arbetet med Tämnares är viktigt

I det stora perspektivet kan Tämnares se ganska obetydlig ut, men de utmaningar som finns runt Tämnares i förhållande till att skapa utrymme för medborgarna att komma till tals och på ett aktivt sätt förhålla sig till framtiden, gäller inom hela naturresursförvaltningen och inte bara i Sverige, men också globalt. Inom EU anses implementeringen av vattendirektivet och i synnerhet kravet om delaktighet vara en stor utmaning där respektive myndigheter har väldigt liten erfarenhet. Också inom Sverige finns stor osäkerhet om hur man på ett bra sätt förverkligar vattendirektivets krav på delaktighet och de olika myndigheterna hanterar utmaningen mycket olika. Frågan är hur man överbryggat avståndet mellan myndigheternas perspektiv och medborgarnas perspektiv. Här har den kunskap som genereras runt Tämnares både intresse och betydelse som räcker långt utöver Tämnares själv och forskare i och utanför Sverige följer med intresse vad som händer.

Erfarenhet från andra forskningsprojekt

Vårt tillvägagångssätt bygger på den erfarenhet som vi har utvecklat från andra forskningsprojekt i och utanför Sverige. Via vårt samarbete med forskare i andra delar av världen - från de andra nordiska länderna till mera exotiska delar av världen som Asien, Afrika och Latinamerika - utvecklas vår förståelse för vad som är allmänt och vad som gäller för den specifika situationen. Baserat på denna kunskap följer vårt samarbete med medborgarna runt Tämnaren några bestämda faser och specifika principer. De tre faser som förloppet följer är kritik- och visionsfasen, utvecklingsfasen och offentlighetsfasen. I kritik- och visionsfasen är det ambitionen att skapa ett frirum där medborgarna för en stund får möjlighet för att kritisera, utveckla och framföra sina önskemål för framtiden. I utvecklingsfasen ges medborgarna möjlighet utveckla en plan för hur dessa önskemål förverkligas och dra in den kunskap och expertis som behövs för att förverkliga. I offentlighetsfasen presenteras visioner och planer för de medborgare som inte har varit med.

Om vi får bestämma

En övergripande princip för vårt samarbete med lokalsamhället runt Tämnaren är att frirummen – via de så kallade Framtidsscenarioer – är en chans för att fundera över hur vi egentligen vill ha det, hur det skulle vara om vi fick bestämma. I vardagen är vi ofta begränsade av verkligheten – ekonomi, tid, lagstiftning, maktförhållande mm – och vad som anses realistiskt. Detta gör att vi ibland förbiser att där faktiskt finns möjligheter att göra det på ett annat sätt och att vi som medborgare kan ändra på saker.

Framtidsseminarier i Aspnäs.

Principer för arbetet

I själva arbetet gör vi bruk av åtta principer:

1. Alla som deltar, deltar som medborgare och inte särintressenter.
2. Alla deltar frivilligt och bara så långt man vill eller har möjlighet för.
3. Medborgarna sätter dagordningen, inte forskarna, vattenrådet eller myndigheterna.
4. Man behöver inte ha speciella utbildningsmässiga förutsättningar eller en särskild kunskap om vatten eller natur för att delta i den demokratiska processen.
5. Vi följer en samtalsdemokratisk princip om att alla har rätt att yttra sig och kan lägga fram sina visioner utan att bli attackerad.
6. Vi fokuserar på framtiden som en möjlighet för att förbättra det som önskas förbättras.
7. Extern kunskap dras in som ett redskap till att skapa den förändring som önskas.
8. Allt dokumenteras i en gemensam process.

Framtidsseminarier i Aspås

Förslag från befolkningen runt Tämnaresjön

Det är för långt att i detalj beskriva resultatet av de genomförda Framtidsscenarierna, men hittills har de genomförts i Månkarbo, Aspnäs, Harbo och Nolmyra. Under en rad överskrifter har medborgare här utvecklat sina visioner för det framtida samspelet mellan natur och samhälle:

- Tämnaresjön 2040 - Muddra sjön och använd materialet till jordförbättring och gödningsmaterial
- Jämn vattennivå – ny vattendom
- Rekreation runt och på sjön
- Mindre växtlighet i sjön
- Djupare sjö – större vattenspegel
- En fungerande vattendom
- Öppna landskap med badvikar
- Vandringleder
- Insikt att alla äger/lånar vattnet.

Som det framgår varierar överskrifterna mycket, men de visar alla att medborgarna har en ganska detaljerad kunskap om sjön och att de också har visioner om hur det kan bli i framtiden. Vattenrådet har tagit till sig flera av dessa visioner och i samarbete med medborgarna börjar vi nu att planera för steg två och tre: utvecklingsfasen och offentlighetsfasen. Demokratiska processer tar tid, men om medborgarna ges möjligheten kan visionerna så småningom börja att förverkligas.

Framtidsseminarier i Månkarbo

Från lokalsamhället till myndigheter

Samarbetet mellan Tämnarens Vattenråd och SLU är på många sätt unikt. Tämnarens Vattenråd har dels visat oss ett stort förtroende och dels visat ett uppriktigt intresse för att agera som språkrör för lokalsamhället, även om vattenrådet och dess representanter också har egna åsikter och önskemål. Det unika är framför allt att vi har ett långsiktigt och flexibelt perspektiv som kan fungera som en reell bildningsprocess där både vi som forskare, vattenrådet och de medborgare som deltar hela tiden lär av varandra. Så småningom sprids läroprocessen också ut till myndigheter. Det långsiktiga och flexibla perspektivet ger oss samtidigt möjlighet att jobba mycket mer interaktivt och kreativt än vanligt. Exempelvis har vi vid flera tillfällen kunnat ta med studenter och kollegor till Tämnaren. Möjligheten att lyssna till de lokala medborgarnas perspektiv på verkligheten är värdefullt för både studenter och forskare. Vi har också haft möjlighet att inbjuda lokala medborgare att tillsammans med en grupp av världsledande forskare diskutera forskningens övergripande roll och funktion i den demokratiska och politiska processen. En diskussion som var givande för både de lokala medborgarna och för forskarna. Motsatt har vi som forskare kunnat bistå vattenrådet i mötet med kommuner och andra myndigheter. Det centrala är emellertid fortfarande att det är de lokala medborgarna som är i centrum för vårt arbete, inte forskarna.

Framtidsseminarier i Mänkarbo

Finansieringen är en svårighet

Att jobba på detta sätt skapar emellertid också en del svårigheter. En av de största svårigheterna har varit och är fortfarande finansieringen. Även om det jämfört med traditionell forskning rör sig om ganska små belopp, har det varit svårt att skaffa det nödvändiga ekonomiska underlaget. En orsak till detta är att frågeställningen är oberoende av de vanliga strategiska myndighets- och organisationsintressen. En annan orsak är att där generellt finns väldigt lite forskningsfinansiering som gynnar interaktiv forskning. En tredje orsak är att det är svårt att få till finansiering när man jobbar så långsiktigt som vi gör här. En konsekvens av problemet att skaffa ekonomiskt underlag har ibland varit att vi har fått ställa in planerade aktiviteter därför att vi inte hade medel att genomföra dessa, eller därför att vi inte hade ekonomisk möjlighet att lösgöra oss från andra forskningsuppdrag. Att ställa in aktiviteter kan vara en stor besvikelse för de medborgare som ser vårt samarbete som en alternativ möjlighet att praktisera ett engagemang och ett ansvar för lokalsamhället.

Trots svårigheter, men tack vare Tämnarens Vattenråds uthålliga insatser samt Norra Österjös vattendistrikt och länsstyrelsens stöd, jobbar vi nu på femte året med Tämnarens Vattenråd med att skapa utrymme för, och erfarenhet runt ett reellt demokratiskt samtal om samspelet mellan människor och natur.

*Hans Peter Hansen, forskare, SLU
Nadarajah Sriskandarajah, professor, SLU*

Framtidsseminarier i Nolmyra